

Nauka o Materiałach

Wykład III

Materiały amorficzne, szkła

Jerzy Lis

Nauka o Materiałach

Treść wykładu:

- 1. Materiały amorficzne i szkła.**
- 2. Warunki otrzymywania szkieł.**
- 3. Substancje szkłotwórcze.**
- 4. Szkła ceramiczne na przykładzie szkieł krzemianowych.**
- 5. Szkła metaliczne.**
- 6. Polimery szkliste.**
- 7. Materiały węglowe otrzymywane metodami pirolizy.**

Nauka o Materiałach

- * **Materiały amorficzne (bezpostaciowe)** - materiały nie posiadające periodycznej budowy krystalicznej
- * Materiały takie są układami nietrwałymi termodynamicznie powstającymi w warunkach uniemożliwiających krystalizację.

Bardzo ważną grupę materiałów o budowie zaliczanej do amorficznej stanowią szkła.

Nauka o Materiałach

Przykłady materiałów amorficznych :

Żele:

naturalne np.

opale - $\text{SiO}_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ - bezpostaciowa uwodniona krzemionka powstająca w warunkach hydrotermalnych lub w szkieletach organizmów żywych

kamienie półszlachetne: opal mleczny, hialit, chryzopraz, ziemia okrzemkowa

żele syntetyczne - produkty reakcji wytrącania z roztworów

Materiały powstałe przez transformację struktur krystalicznych:

naturalne np.

minerały metamiktowe - wysokie zdefektowanie struktury do efektu bezpostaciowego wskutek działania promieniowania naturalnego (monacyt CePO_4)

syntetyczne np.

substancje z rozkładu termicznego krzemianów

Nauka o Materiałach

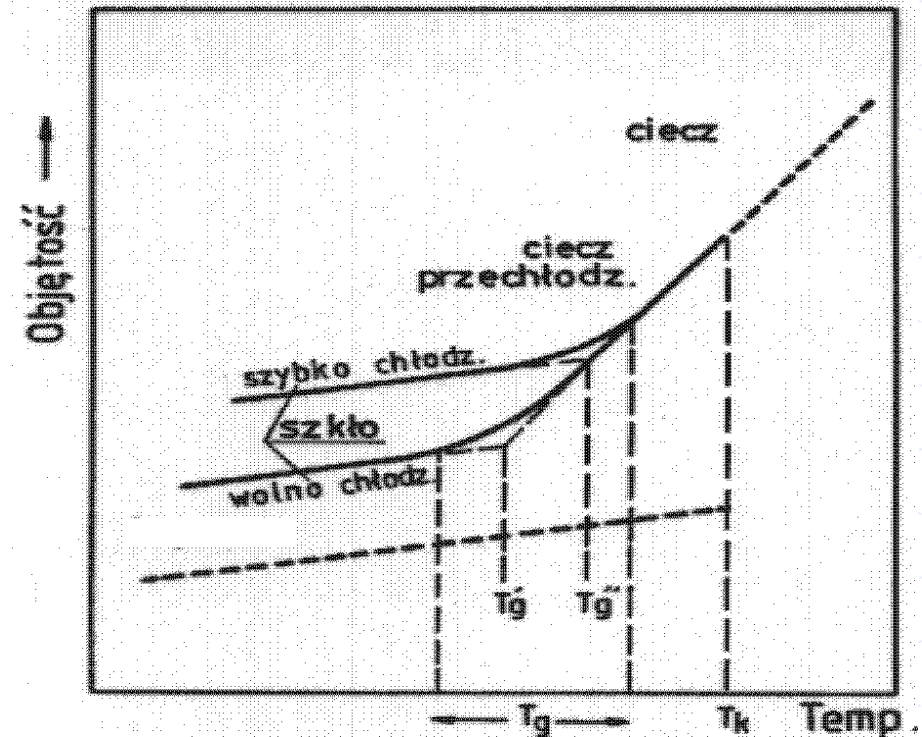
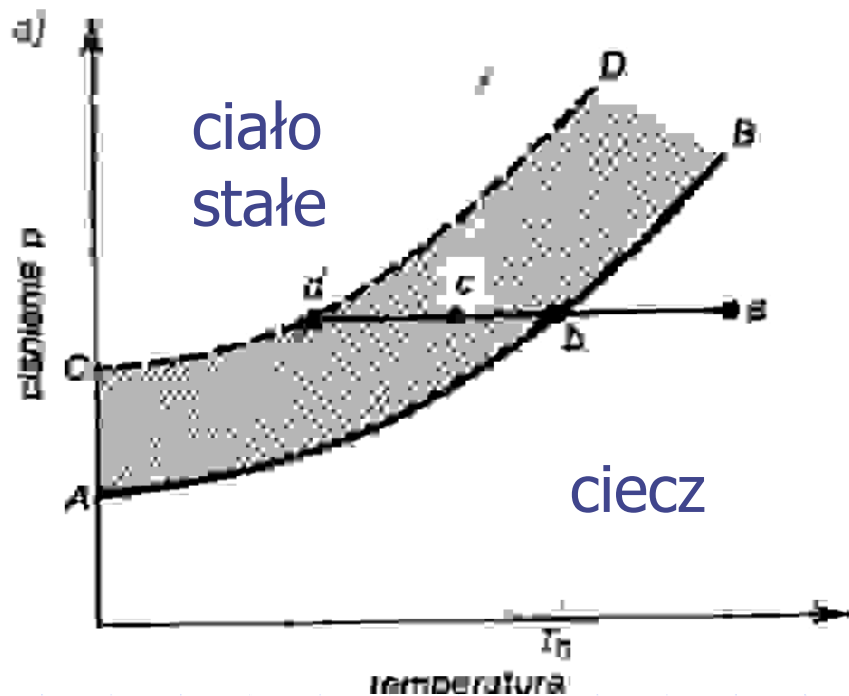
SZKŁO - substancja stała przechodząca stopniowo bez krystalizacji i w sposób odwracalny) ze stanu ciekłego do stałego tzn. takiego w którym ich lepkość jest większa od 10^{13} dPa s.

Uwaga:

Jest to definicja mająca znaczenie historyczne. Obecnie do szkieł zaliczamy także substancje, które w toku powstawania nie przechodzą przez fazę ciekłą na przykład otrzymywane metodą zol-żel czy drogą osadzania z fazy

Nauka o Materiałach

WARUNKI POWSTAWANIA SZKŁA I

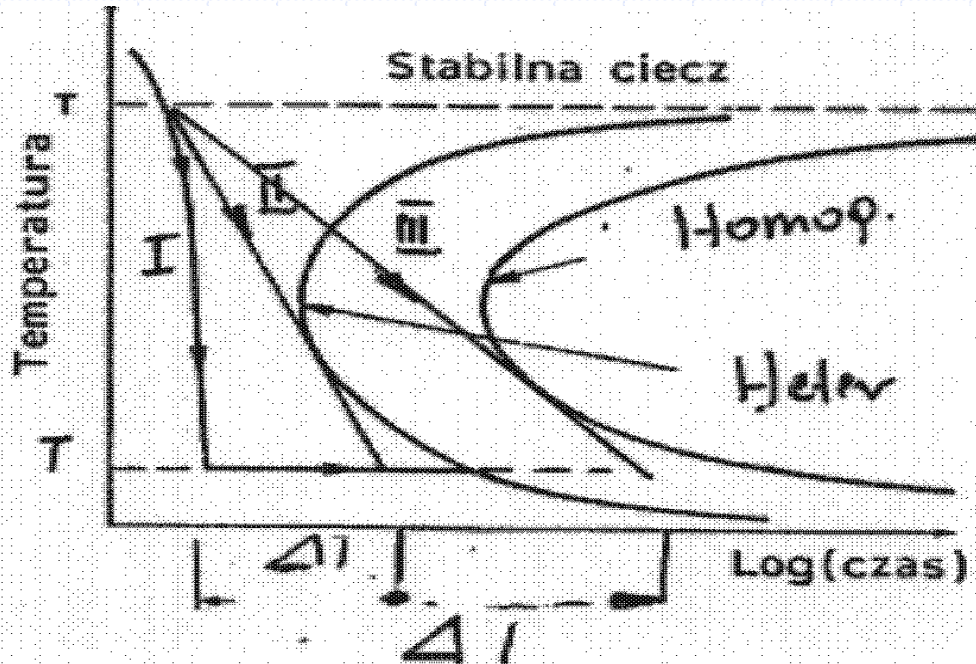

Szkło nie posiada temperatury krystalizacji jedynie przedział temperatur transformacji T_g w którym stopniowo przechodzi ze stanu ciekłego w stały

Nauka o Materiałach

WARUNKI POWSTAWANIA SZKŁA II

Wykres CTP (TTT)

Czas (time)

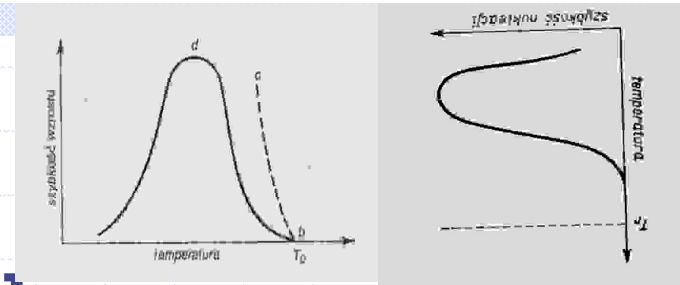
Temperatura (temperature)

Przemiana (transformation)

* Wykresy tego typu określają warunki kinetyczne przejścia przemiany fazowej.

* Parametrem decydującym o charakterze przemiany jest krytyczna prędkość chłodzenia

$$V_{\text{kryt}} = \Delta T / t_m = (T_0 - T_m) / t_m$$

Nauka o Materiałach

WARUNKI POWSTAWANIA SZKŁA III

* **Praktycznie każdą substancję można przeprowadzić w stan amorficzny stosując odpowiednio dużą szybkość chłodzenia**

Substancja	V_{kr} [K/s]
szkło sodowe	4.8
krzemionka	$7 \cdot 10^{-4}$
metale	$1 \cdot 10^{10}$

Nauka o Materiałach

SUBSTANCJE SZKŁOTWÓRCZE

Substancje tworzące szkła powinny posiadać wysoką lepkość w stanie stopionym blisko temperatury topienia

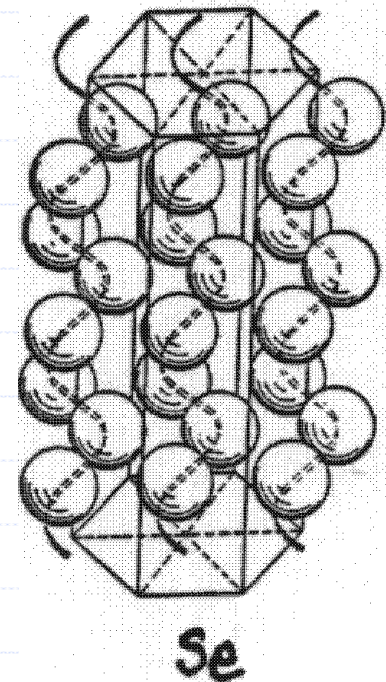
- ❖ **Są to substancje tworzące duże zespoły atomów (jonów) o kształtach nieizomerycznych jak: łańcuchy, wydłużone cząstki itp.**
- ❖ **Substancje te charakteryzują się niską liczbą koordynacyjną czemu sprzyja typ wiązania atomowego.**

Nauka o Materiałach

SUBSTANCJE SZKŁOTWÓRCZE

Główne grupy substancji szkłotwórczych tj. tworzących szkła w warunkach normalnych.

- A. Pierwiastki: S, Se, Te, As, C, B, Si, P
- B. Tlenki: SiO_2 , B_2O_3 , P_2O_5 , GeO_2 , As_2O_5
- C. Związki z grupą hydroksylową: alkohole, gliceryna
- D. Polimery organiczne

Nauka o Materiałach

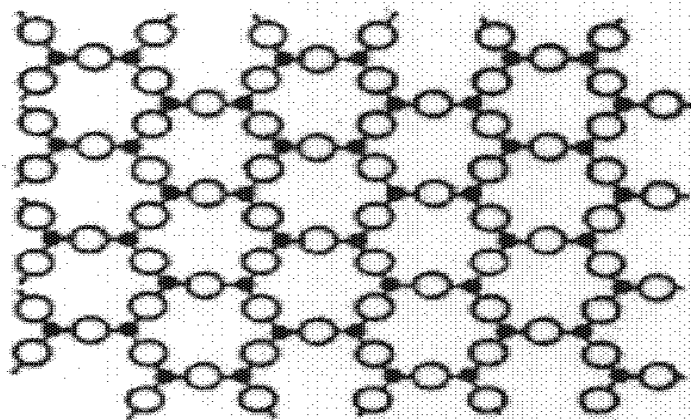
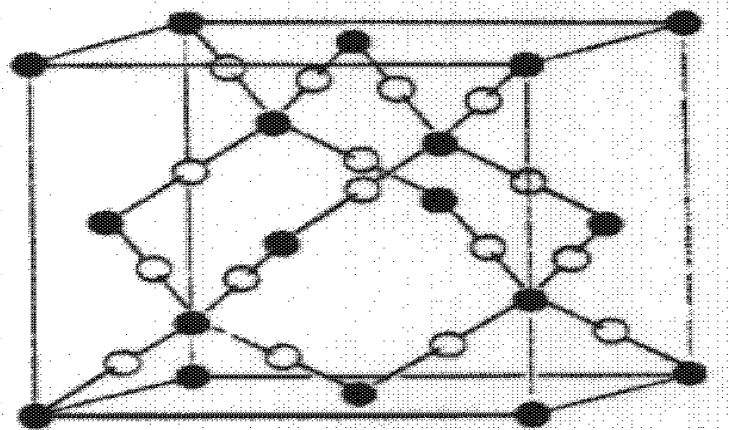
SZKŁA CERAMICZNE I

- Podstawowym tlenkiem szkłotwórczym jest SiO_2
- Jednostką strukturalną krzemionki i krzemianów jest tetraedr $[\text{SiO}_4]^{-4}$, który w zależności od stosunku O:Si w substancji może tworzyć drogą kondensacji struktury złożone: pierścieniowe, łańcuchowe, wstęgowe, warstwowe, szkieletowe

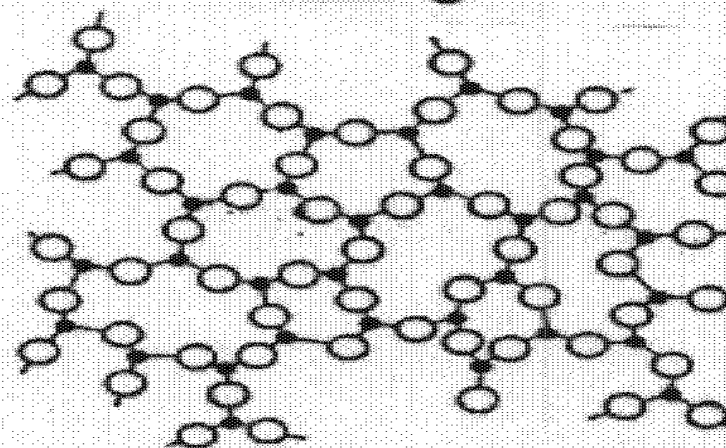
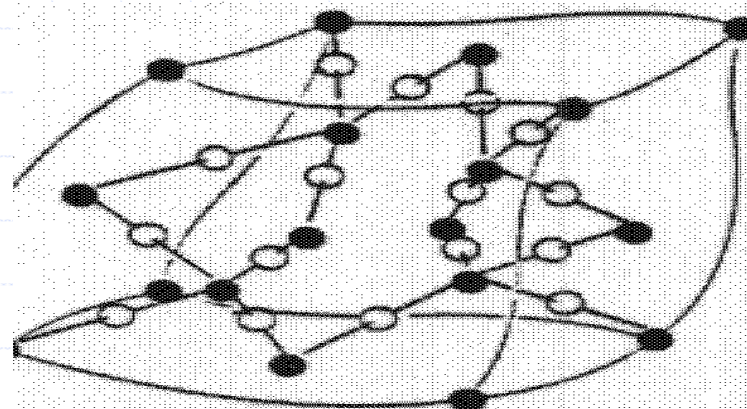
Dla stopów ubogich w tlen (O:Si $\approx$ 2) w czasie chłodzenia może nastąpić tworzenie przestrzennego wiązania sieci tetraedrów tzw. **więzby szkła**

Nauka o Materiałach

SZKŁA CERAMICZNE I

kryształ kwarcu SiO_2

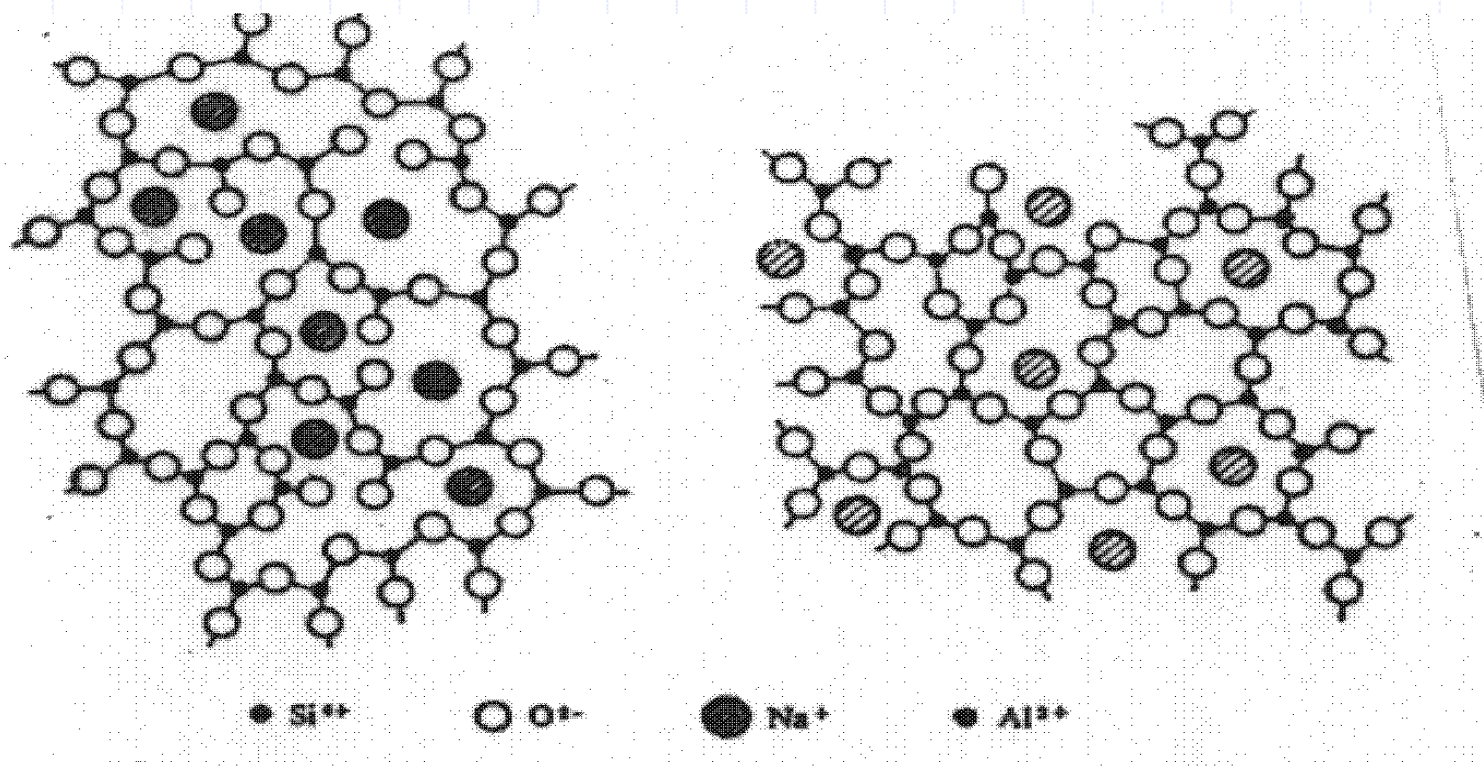
szkło kwarcowe

Nauka o Materiałach

SZKŁA CERAMICZNE II

Oprócz krzemionki do szkła wprowadza się dodatkowe tlenki zmieniające właściwości szkła.

Modelowa budowa szkła – "więźba"

wg. Zachariansena

Nauka o Materiałach

SZKŁA CERAMICZNE III

Szkło zbudowane jest z ciągłej sieci przestrzennej tzw. więzby krzemotlenowej zawierające podstawienia jonów pośrednich ze znajdującymi się w przestrzeniach jonami modyfikującymi.

SZKŁO POSIADA JEDYNIĘ UPORZĄDKOWANIE BLISKIEGO ZASIĘGU ZAŚ BRAK JEST TYPOWEGO DLA KRYSZTAŁÓW UPORZĄDKOWANIA DALEKIEGO ZASIĘGU

Nauka o Materiałach

SZKŁA CERAMICZNE IV

SKŁADNIKI SZKIEŁ CERAMICZNYCH:

A. Tlenki szkłotwórcze: tlenki Si, B, Ge, P, As, Zn

- tworzą więźbę szkła

B. Tlenki modyfikujące: tlenki Na, K, Ca, Mg

- * zrywają wiązania między elementami więźby osłabiając ją
- * wysycają lokalne niedobory ładunku lokując się w lukach więźby
- * łączą fragmenty więźby gdy nie jest ona w pełni przestrzennie spolimeryzowana

Nauka o Materiałach

SZKŁA CERAMICZNE IV

SKŁADNIKI SZKIEŁ CERAMICZNYCH:

C. Tlenki pośrednie: Al, Pb, Ti, Zn, Cd, Be, Zr

* w stanie czystym nie tworzą szkła natomiast nabierają własności szkłotwórczych w obecności innych tlenków

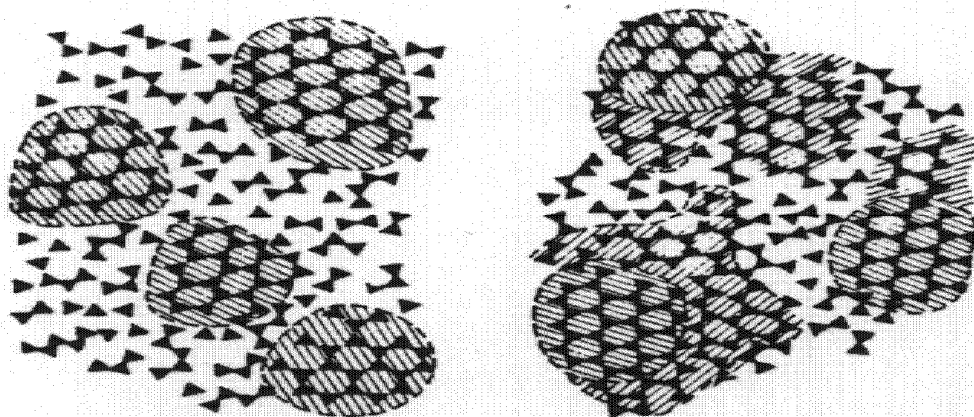
- zastępują jony wiązby modyfikując właściwości szkła

D. Barwniki: tlenki metali przejściowych, metale szlachetne

* tworzą centra barwne w szkłe

Nauka o Materiałach

SZKŁA CERAMICZNE V

Model wyspowy
budowy szkła

Szkło w mikroskopie
elektronowym

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA I

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA II

Etapy produkcji szkła:

- Przygotowanie surowców
- Zestawianie surowców
- Topienie masy
- Formowanie wyrobów
- Odprężanie
- Obróbka końcowa
- Kontrola jakości
- Dystrybucja

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA III

I. Surowce

Surowce stosowane do produkcji szkła są pochodzenia mineralnego (np.: piasek, wapień, dolomit, anhydryt, chromit itp.) oraz produktami przemysłu chemicznego (np.: soda).

Wyżej wymienione surowce dostarczane są transportem w cysternach samowyładowczych i składowane są w silosach.

Piasek – głównie z kopalni Osiecznica i Grudzień-Las.

Stłuczka (surowce wtórne): własna - odpad produkcyjny, po rozdrobnieniu może być stosowana do produkcji oraz stłuczka obca, pokonsumpcyjna musi być poddana procesowi oczyszczania na linii mycia i uszlachetniania.

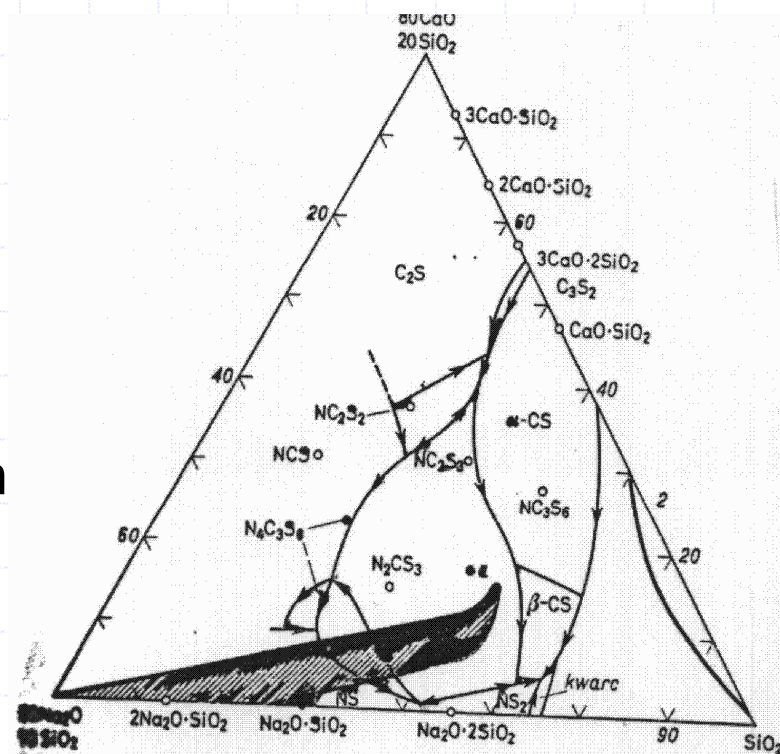
Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA IV

Szkła krzemianowe otrzymuje się drogą topienia i schładzania zestawu surowców o odpowiednim składzie.

Szkło sodowo-wapniowe

- SiO₂ - 75% (piasek szklarski)
- CaO - 10% (wapno, węglan wapnia)
- Na₂O - 15% (soda)
- barwniki - <0.2% (tlenki metali przejściowych)

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA V

II. Przygotowanie zestawu

Zestawienie zestawu szklarskiego polega na odważeniu według receptury odpowiednio dobranych i przygotowanych surowców. Proces sporządzania zestawu odbywa się w ruchu ciągłym..

Sporządzanie zestawów (odważanie, transport do mieszarki, mieszanie) jest sterowane automatycznie.

III. Transport i zasyp zestawu do wanny

Z mieszarki zestaw szklarski transportowany jest systemem taśmociągów do zbiorników przypiecowych.

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA VI

IV. Topienie szkła

Topienie szkła polega na stopieniu zestawu szklarskiego, klarowaniu i oraz studzeniu wytopionej masy do temperatury wyrobowej. Proces ten przebiega jednocześnie, lecz w różnych częściach wanny szklarskiej

Proces topienia szkła j można podzielić na kilka podstawowych faz:

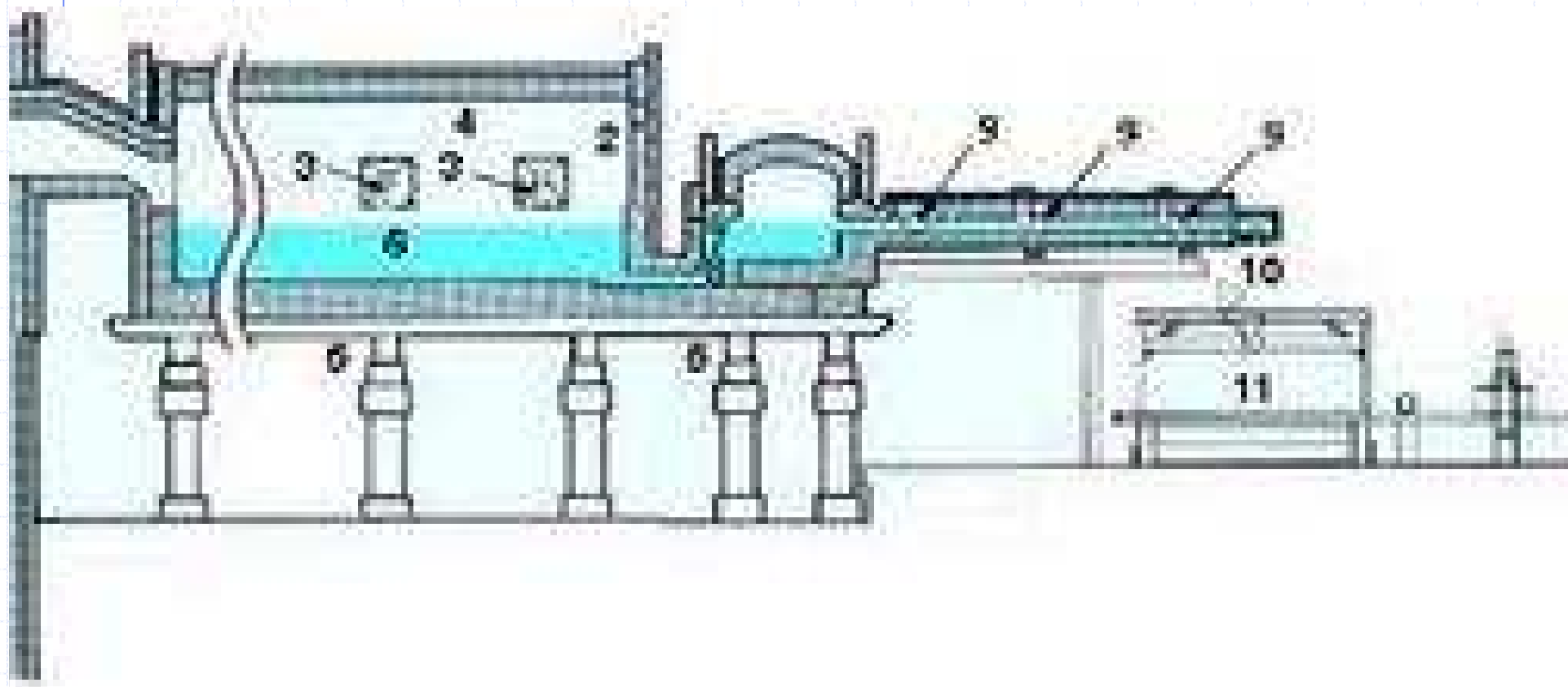
- podgrzewanie zestawu szklarskiego.
- przemiany surowców i topienie szkła
- proces klarowania szkła ok. 1550 °C,
- ujednorodnienie chemiczne i termiczne szkła.

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA VIa

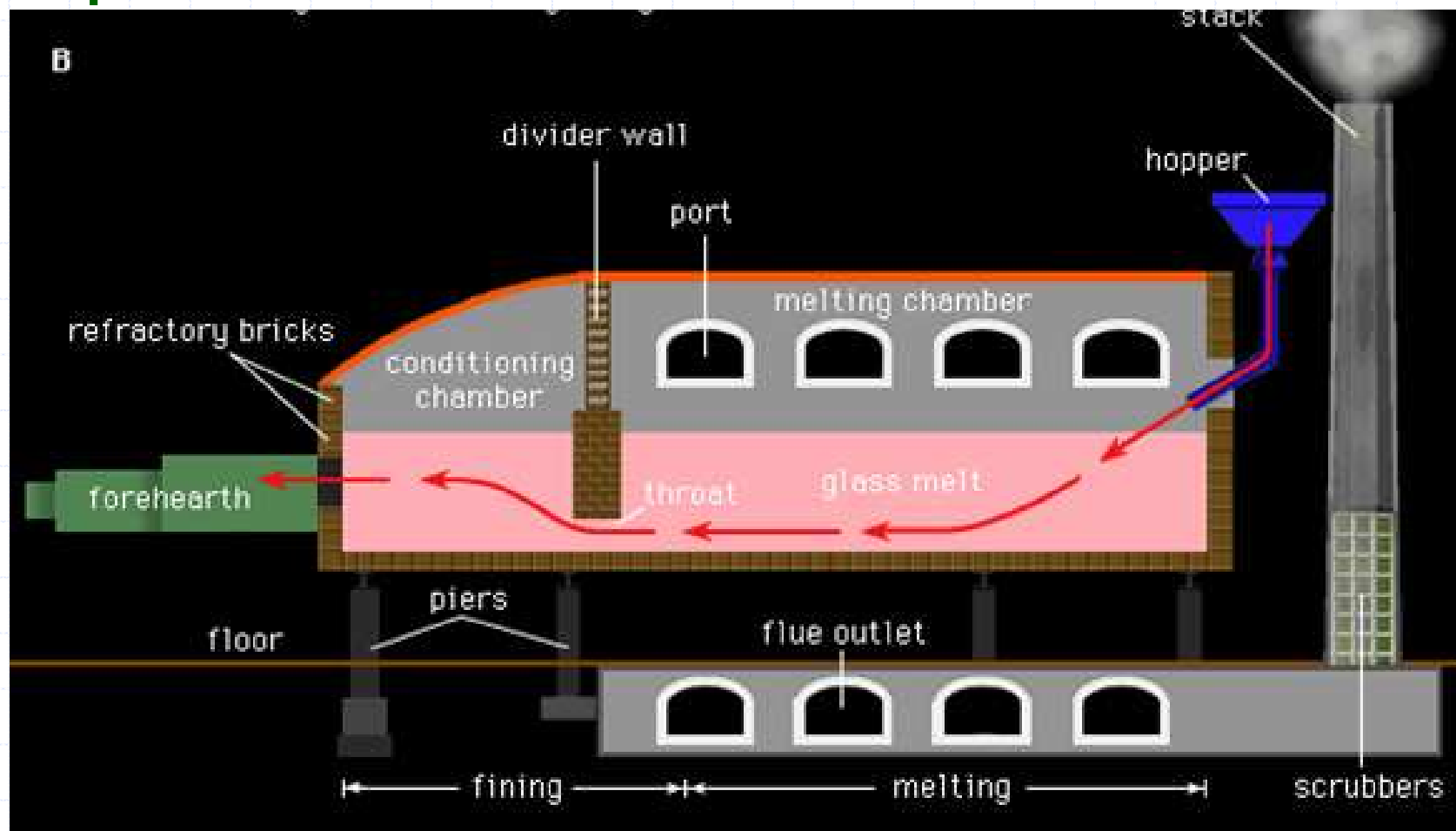
IV. Topienie szkła

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA VIa

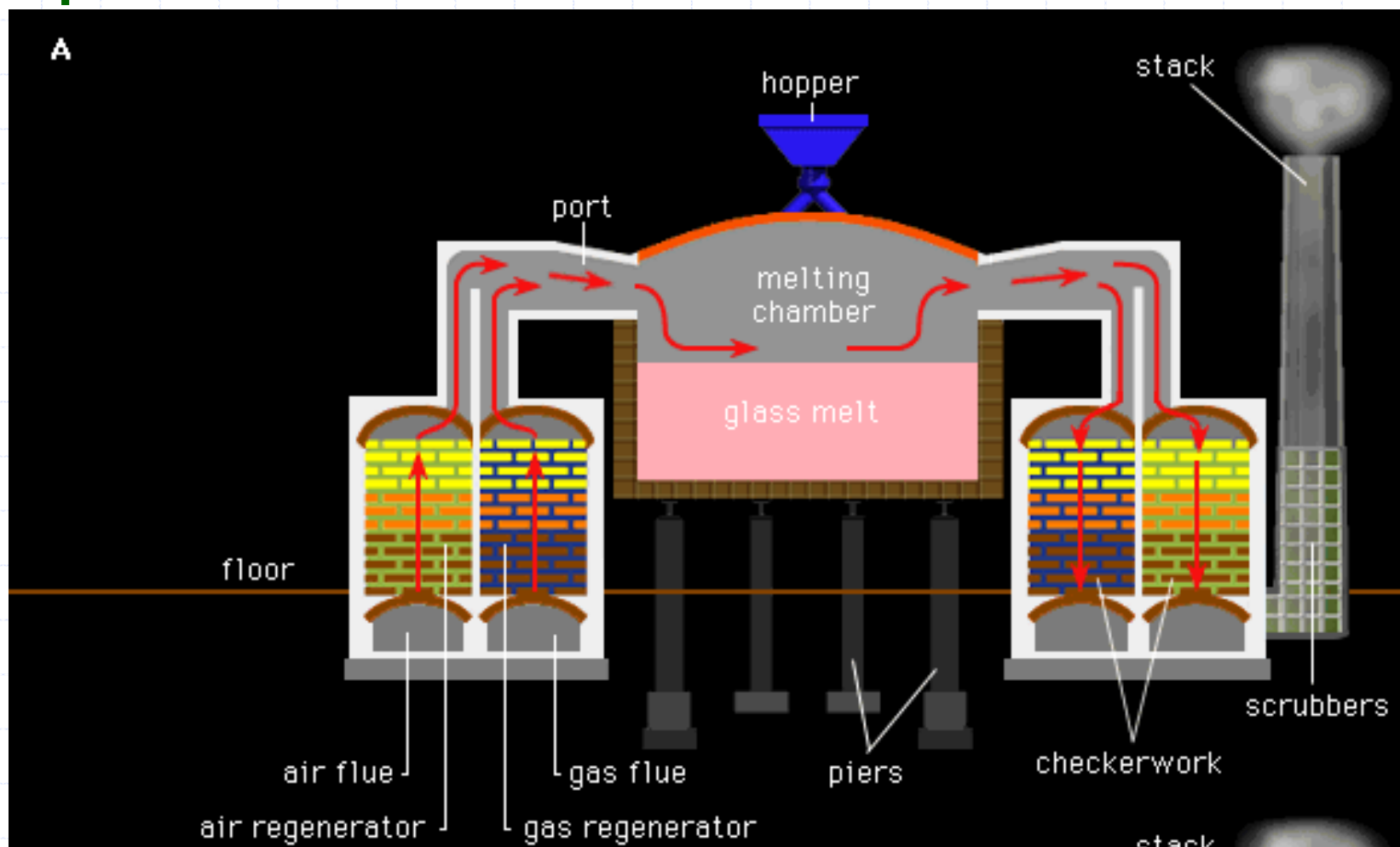
IV. Topienie szkła

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA VIb

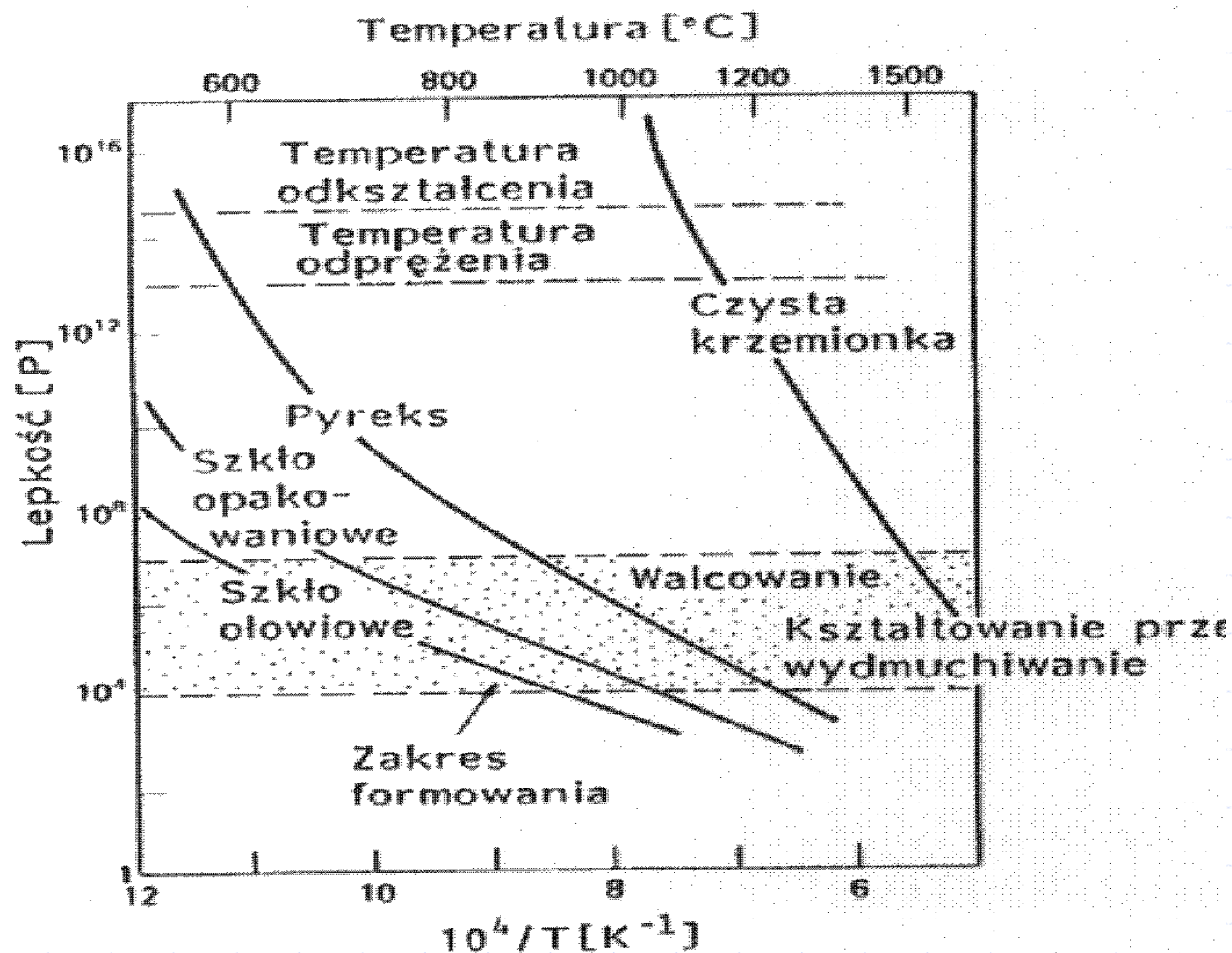
IV. Topienie szkła

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA VII

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA VII

V. FORMOWANIE SZKŁA

Szkło dzięki możliwości ciągłej regulacji lepkości od stanu ciecży do ciała sztywnego można formować metodami formowania plastycznego (jak metale) tj. przez odlewanie, ciągnięcie, walcowanie, wyciąganie, tłoczenie itp.

Metoda formowania zależy od lepkości materiału tj. od temperatury zróżnicowanej dla każdego gatunku szkła

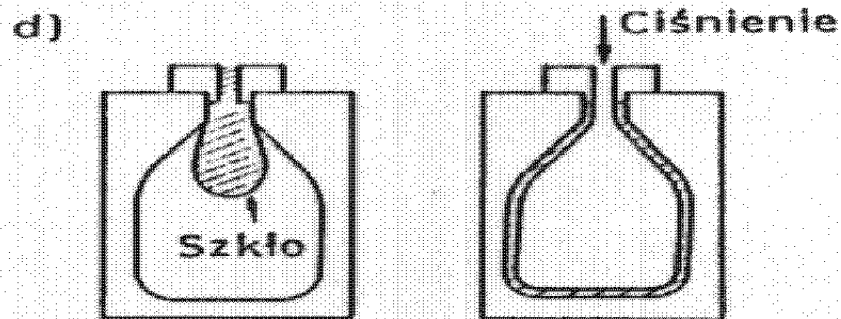
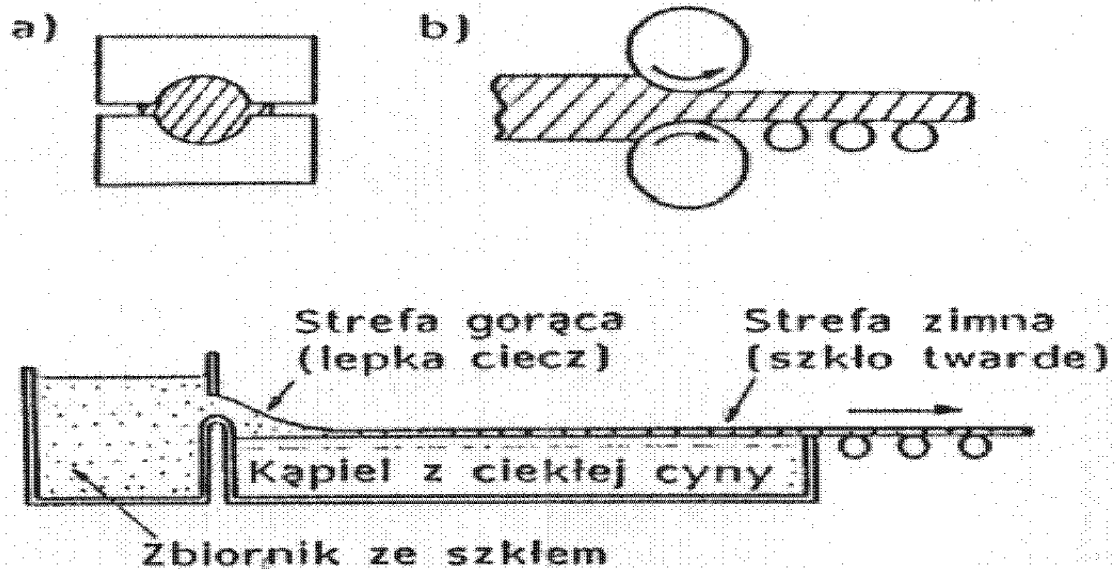
Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA VIII

Lepkość, dPas	Metoda formowania szkła
10^2	topienie
4×10^2	odlewanie
10^3	dmuchanie ręczne
10^4	automaty kroplowe, walcowanie, ciągnięcie
10^8	gięcie
10^9	spiekanie
10^{10}	początek mięknięcia
10^{18}	temperatura pokojowa

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA IX

DMUCHANIE RĘCZNE I AUTOMATYCZNE

PRASOWANIE, WALCOWANIE

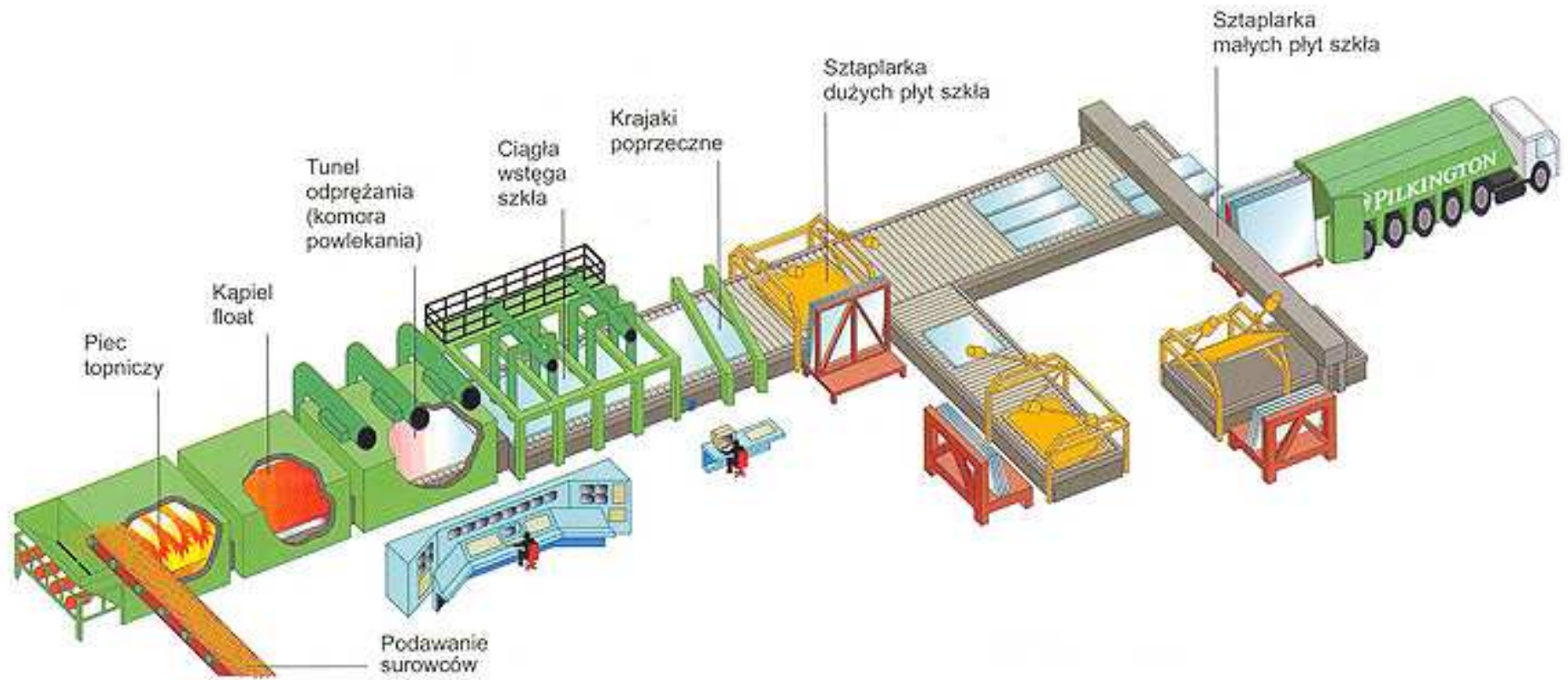
WYCIĄGANIE, „FLOT”

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA X

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA Xa

FORMOWANIE RĘCZNE

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA XI

- **Formowanie automatyczne odbywa się w następujących fazach:**
  - **formowanie kropli masy szklanej o odpowiednim kształcie, masie i temperaturze,**
  - **w maszynie formującej z kropli gorącej masy szklanej kształtowane są wstępne kształty tzw. „bańki”,**
  - **w tej samej maszynie formującej kształtowane są wyroby żądanego kształtu,**
  - **następuje utrwalenie uformowanego kształtu odpowiedniego wyrobu przez schłodzenie wyrobów silnym strumieniem chłodnego powietrza**

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA XII

VI. Odprężanie

Proces odprężania przebiega w odprężarkach gazowych i elektrycznych. Zadaniem tego procesu jest usunięcie naprężeń wewnętrznych w wyrobach. W odprężarce wyroby zostają podgrzane do górnej granicy odprężania, przetrzymane w tej temperaturze, a następnie rozpoczyna się proces powolnego schładzania.

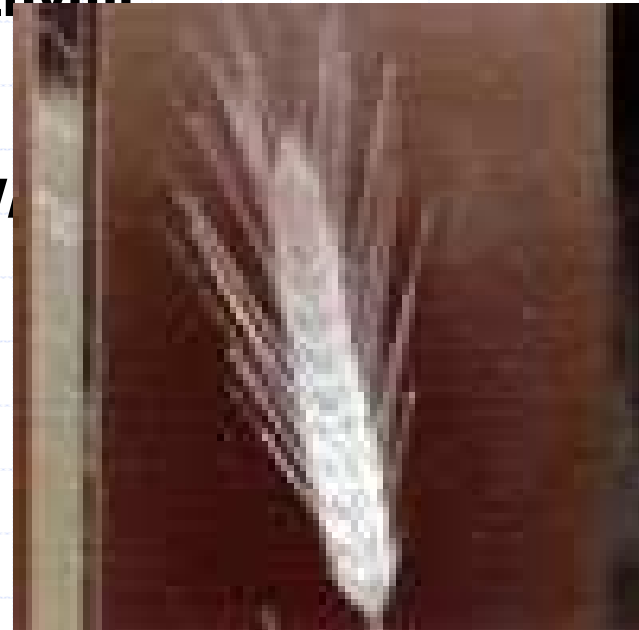

Nauka o Materiałach

TECHNOLOGIA PRODUKCJI SZKŁA XIII

VII. Obróbka końcowa

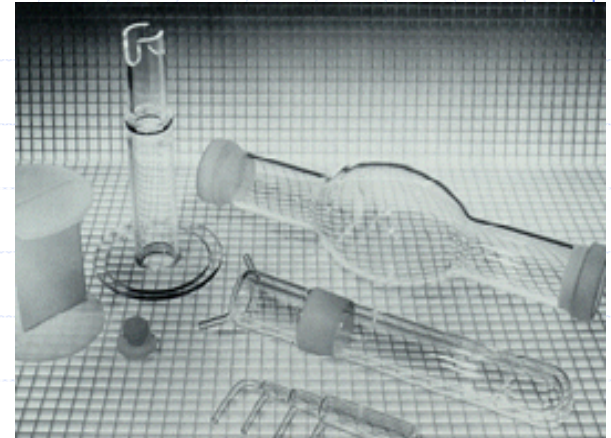
- kolorowanie szkła proszkami -
- cięcie, szlifowanie, polerowanie
- zatapianie obrzeży
- natryskiwanie farbami ceramicznymi
- ręczne malowanie farbami,
- zdobieniem kalkomanią,
- chemiczne matowanie wyrobów,
- piaskowanie
- zdobienie laserowe
- .....

Nauka o Materiałach

WŁAŚCIWOŚCI SZKIEŁ CERAMICZNYCH

- *izotropia budowy i właściwości
- *możliwość modyfikacji składów i właściwości (addytywność właściwości)
- *łatwość formowania kształtów
- *tanie i dostępne surowce
- *specyficzne właściwości :
optyczne, twardość, kruchość, inne
- *bezpieczne dla środowiska
(recykling)

Nauka o Materiałach

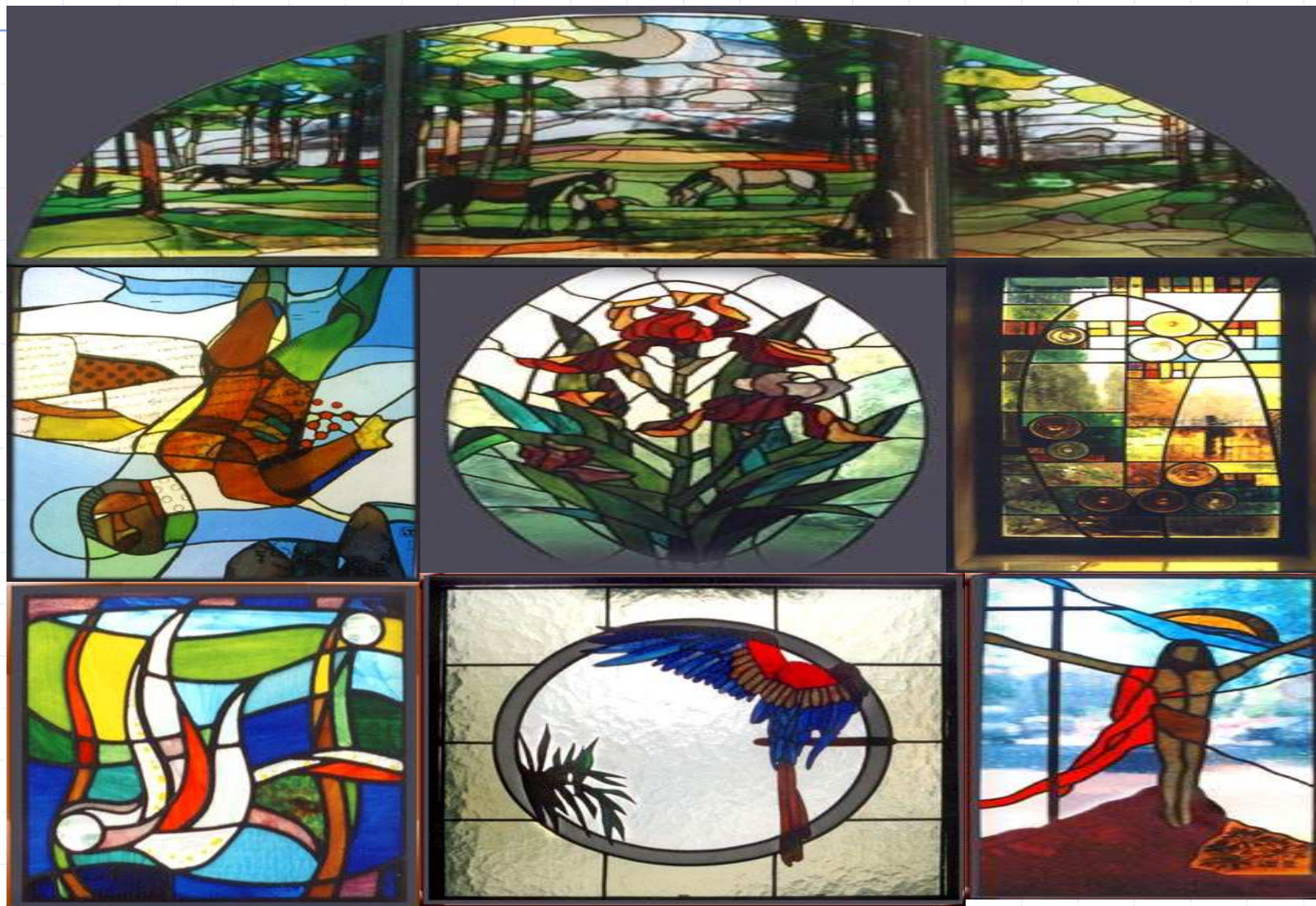
WŁAŚCIWOŚCI SZKIEŁ CERAMICZNYCH II

Nauka o Materiałach

WŁAŚCIWOŚCI SZKIEŁ CERAMICZNYCH III

Nauka o Materiałach

WŁAŚCIWOŚCI SZKIEŁ CERAMICZNYCH III

**Szkło –
piękno i użyteczność**

Nauka o materiałach

Szkła metaliczne

Ze względu na dużą ruchliwość elementów stopu metale wykazują naturalną zdolność do krystalizacji a więc nie tworzą faz bezpostaciowych

Dla uzyskania metalu w stanie szklistym konieczne są bardzo duże szybkości chłodzenia $V > 10^{10}$ C/sek

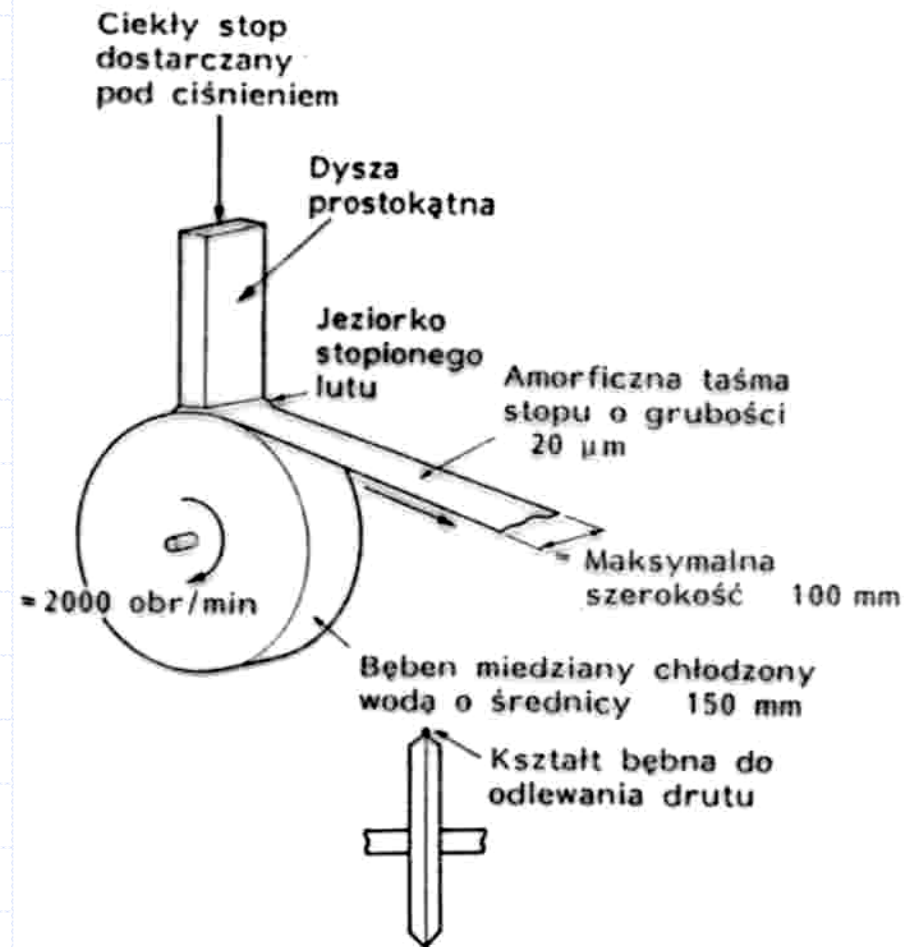
Obecnie opracowane techniki otrzymywania szkieł metalicznych dotyczą niektórych stopów metalicznych np.:

- stopy ze składnikiem metalu przejściowego Cu(50)-Zr(50); Ni(60)-Nb(40)**
- stopy metal - niemetal Pd(80) - Si(20) stop magnetyczny Fe(40)Ni(40)P(14)B(6)**

Nauka o Materiałach

Szklą metaliczne

Nauka o Materiałach

Szkła metaliczne

Wybrane zalety szkieł metalicznych:

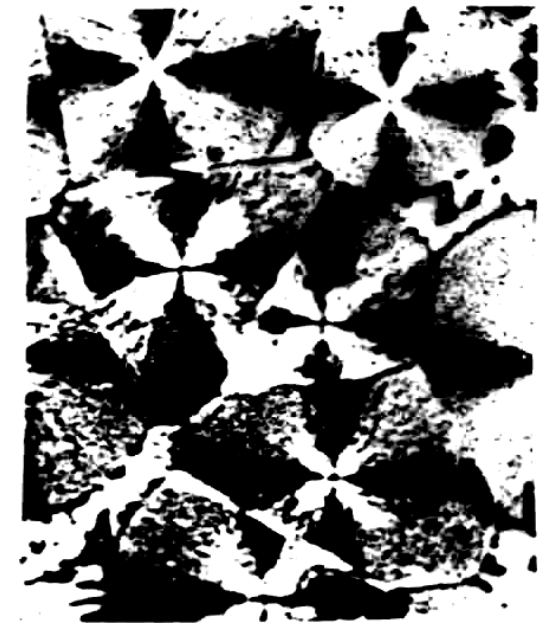
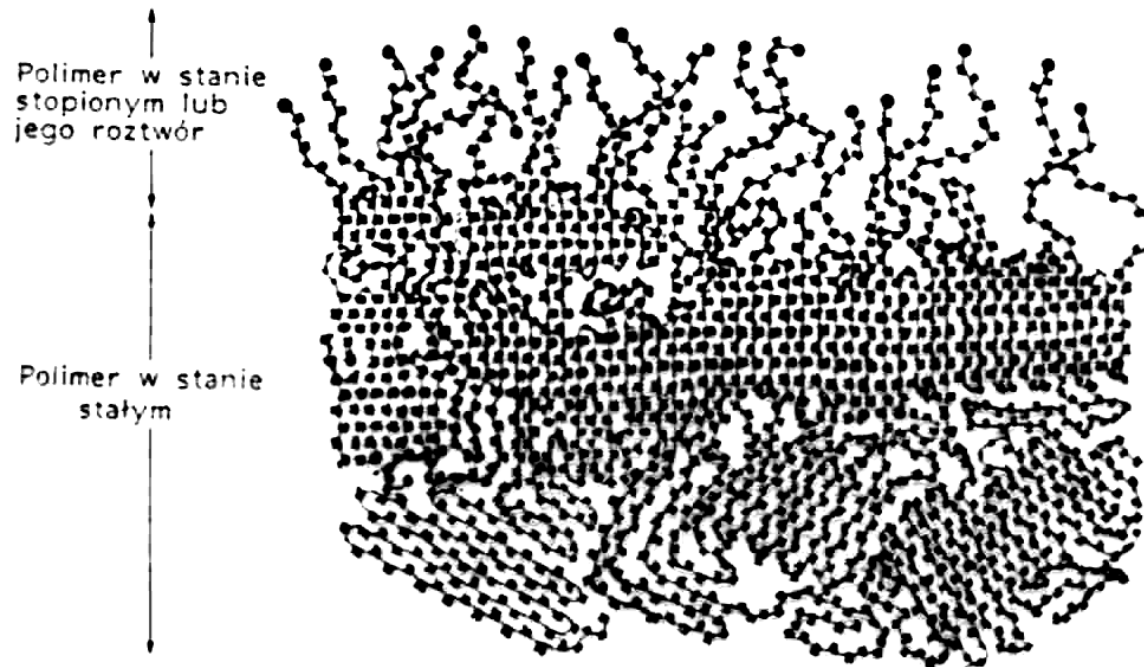
- brak granic międzyziarnowych
- brak plastyczności
- wysoka twardość
- nadprzewodnictwo
- b. dobre właściwości magnetyczne

Nauka o Materiałach

Polimery szkliste

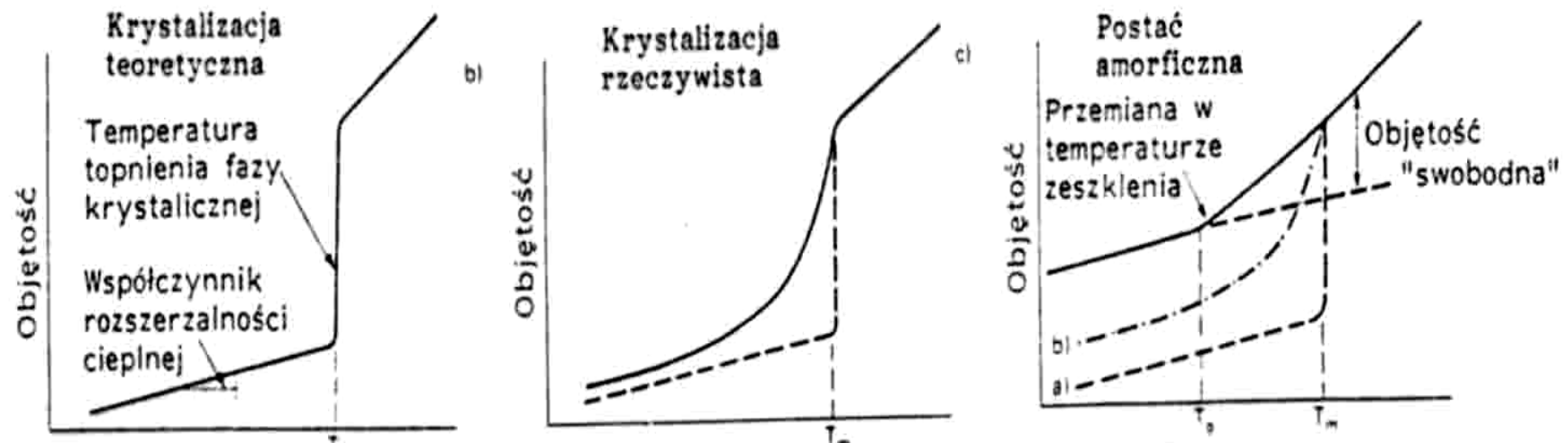
- ❖ Polimery zbudowane są z dużych elementów (łańcuchów) i wykazują naturalną skłonność do tworzenia stanu szklistego
- ❖ Możliwe jest częściowe lokalne uporządkowanie struktury , częściowa krystalizacja

Nauka o Materiałach

Polimery szkliste

- stopień krystaliczności : 0 - 90% (obszary krystaliczne sferolity)
- polimery krystaliczne: nieprzezroczyste, wyższa temperatura topienia, wytrzymałość

Przejście polimeru ze stanu plastycznego do szklistego przebiega podobnie jak w wypadku powstawania szkieł nieorganicznych.

Nauka o Materiałach

Materiały otrzymywane drogą pirolizy substancji organicznych

- Materiały nieorganiczne można otrzymywać drogą pirolizy (termicznej przebudowy) materiałów organicznych

- Procesy takie mogą prowadzić do otrzymywania materiałów o zmiennej budowie od form bezpostaciowych do krystalicznych

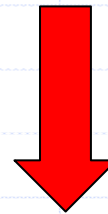
- * Przykładem takich tworzyw są **materiały węglowe**

Nauka o Materiałach

Materiały węglowe

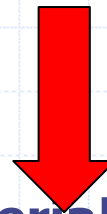
Otrzymywanie tworzyw węglowych

**Materiał organiczny
(prekursor)**
pąk, żywice, polimery usieciowane

**Materiały węglowe
(częściowo bezpostaciowe)**

**piroliza,
karbonizacja do 1200°C**

**Materiały grafitowe
(wysoki stopień krystaliczności)**

grafityzacja, 2000°C

Nauka o Materiałach

Materiały węglowe

Krystalizacja materiałów węglowych w formy krystaliczne, grafitowe wymaga wysokich temperatur w zakresie 2000 – 3000°C

Materiały otrzymywane ze związków organicznych w niższych temperaturach mają budowę pośrednią związaną ze strukturą wyjściowego prekursora

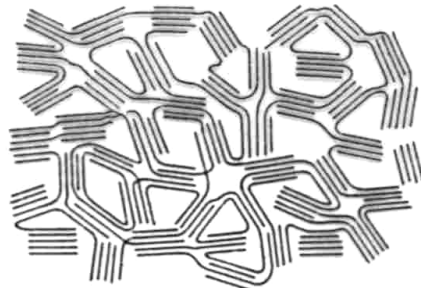
Nauka o Materiałach

Materiały węglowe

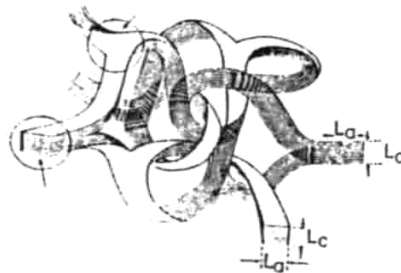
Sadza -karbonizacja metanu lub olei

Węgiel pirolityczny

Węgiel szklisty

Nauka o Materiałach

Materiały węglowe

**TWORZYWA WĘGLOWE POSIADAJĄ BARDZO DUŻE,
STALE ROSNĄCE ZNACZENIE**

- włókna węglowe
- biomateriały węglowe
- fulereny
- .....

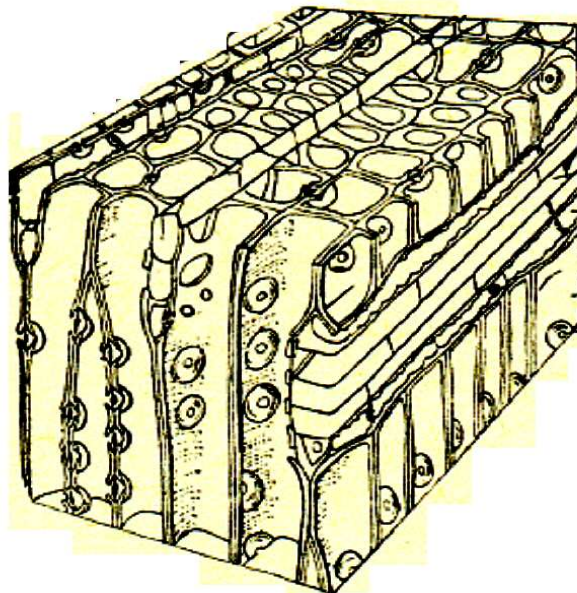
UWAGA

**W procesach pirolizy można otrzymać z odpowiednio
przygotowanych prekursorów organicznych także
tworzywa ceramiczne**

Nauka o Materiałach

Materiały biomimetyczne – tworzywa otrzymane przez przekształcenie z materiałów organicznych bez zniszczenia struktury i mikrostruktury

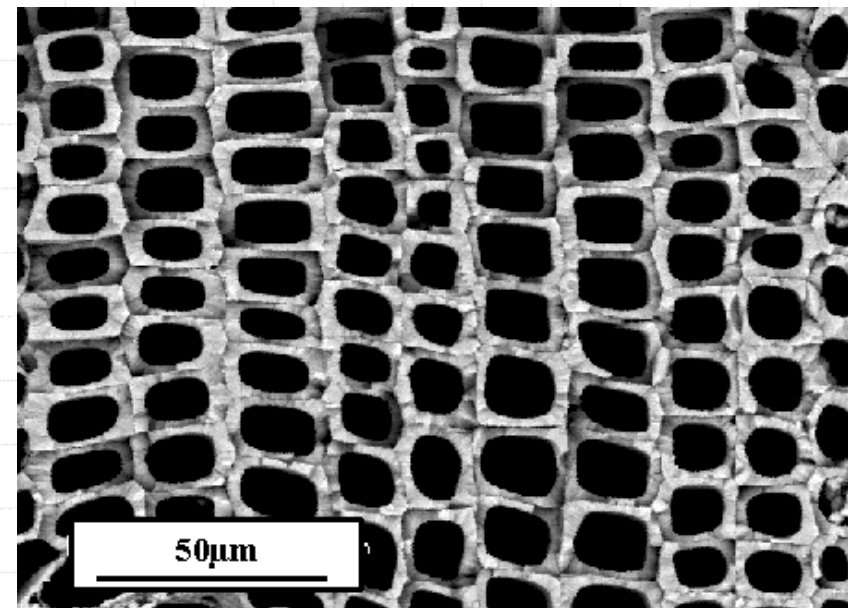
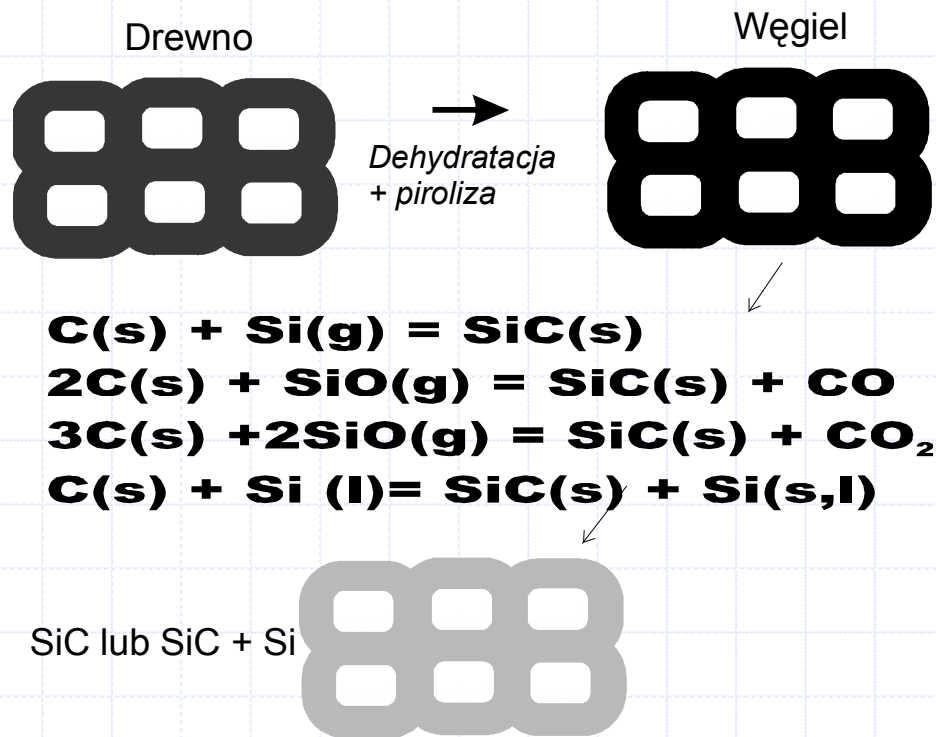
Wycinek drewna sosny

cewka

Nauka o Materiałach

Materiały biomimetyczne

Biomimetyczny filtr z SiC

Dziękuję
do zobaczenia za
tydzień